

”Ham i mørket ingen ser”¹ – Humanitære konsekvenser av atomvåpen

Ursula Gelis,
 ‘Nei til atomvåpen’, Norge
 Oslo i februar 2013

(Denne artikkelen inneholder bilder som kan virke støtende)

Vi lytter til Makin Rahimova som bor tett ved det tidligere prøvesprengningsområdet for atomvåpen i Kasakhstan.

“Den verden som forbannet følelsene er en verden som har gjort seg fattig”. Martha C. Nussbaum²

J. Robert Oppenheimer tenkte på de «stakkars små fyrene» og refererte til japaneserne mens han og hans kolleger febrilsk arbeidet med forberedelsene til bombeslippene over Hiroshima og Nagasaki i 1945.³ Etter krigen ble han hjemsøkt av skyldfølelser. Selv tidligere enn dette, da han var vitne til den første atombombeeksplosjonen noensinne i juli 1944, forstod han monstrositeten til dette nye masseødeleggelsesvåpenet. På profetisk vis siterte han fra hinduenes hellige bok Bhagavad-Gita: «Jeg er blitt ‘døden’, ødelegger av verdener», (Kapittel XI,32).⁴

Karipbek Kuyukov. 'En mors smerte'. Olje på lerret. Foto: U. Gelis, Haag 2012

Oppenheimer visste at andre nasjoner ville følge etter i det å produsere ‘døden’, i hvert fall ganske snart Russland. Stalins testing av atomvåpen spredte dødelig radioaktivitet over den kasakhiske steppe. I 40 år (1949-89) var Kasakhstan, den gang en sovjetrepublikk, prøvesprengningsområdet for mer enn 450

¹ Bertolt Brecht. From the Three Penny Opera.

² Martha C. Nussbaum. Gerechtigkei oder das gute Leben. Frankfurt 1999, p. 156.

³ K. Bird. J. Robert Oppenheimer. Berlin 2009, p. 308.

⁴ <http://www.youtube.com/watch?v=26YLehuMydo>

atombombeeksplosjoner.

Bilde: Den første sovjetiske plutoniumbombe. 29. august 1949. Kurshatov museum, Øst-Kasakhstan. Foto: UG, September 2012.

Ideen om interforbundenhet er meget reell for meg som en tysker som blir ønsket velkommen i Kasakhstan.

Den tyske naturvitenskapsmannen Alexander von Humboldt besøkte Semipalatinsk, dagens Semey, en by omkring 150 kilometer vekk fra testområdet, på sin *grand tour* gjennom Sentral-Asia i 1829. Han sa den gang at han fra barndommen av ønsket å se Amazonas og storelven Irtysh, som kommer fra Kina og til Øst-Kasakhstan.⁵ Den naturbeundrende vitenskapsmannen ville aldri kunnet forestille seg at denne vidunderlige landet ville måtte gjennomgå en humanitær og økologisk katastrofe 120 år senere.

Jeg tenker over at det var i Berlin at tyske vitenskapsfolk oppdaget atomets spalting i 1938.⁶ Det er igjen Tyskland som er dypt forbundet med den berørte region. Uranårene fra Asia var substansielt ikke nok for den sovjetiske atomvåpenproduksjonen. For å fylle gapet produserte gruver i det sovjetkontrollerte Øst-Tyskland det nødvendige uran. Kvinner og menn måtte øke farten i produksjonen for bombene som ble testet i det undertrykte Øst-Kasakhstan.⁷

Stalin reagerte voldsomt på bombingene i Japan ved å si at «Hiroshima har forandret verden. Maktbalansen er forstyrret. Vi må bygge bomben – det vil holde en stor fare borte fra oss.»⁸

Siden den gang så har troen på å garantere sikkerhet gjennom besittelse av atomvåpen blitt menneskehetens svøpe. Siden 1991 har Kasakhstan vært en selvstendig stat som på overbevisende måte har gått inn for en verden uten atomvåpen.

En moderne Hekuba

La oss lytte til kvinnen Makin Rahimova fra landsbyen Ak-Bulak som ligger i nærheten av det tidligere området for prøvesprengninger av atomvåpen. Hennes liv likner på skjebnen til Hekuba, Trojas dronning.

⁵ http://www.lomonossow.de/1999_02/foe_2_99.htm.

⁶ See my article:
http://www.theoslotimes.com/index.php?option=com_content&view=article&id=7608&catid=139&Itemid=645.

⁷ Rainer Karlsch. Uran für Moskau. Bonn 2007.

⁸ Rainer Karlsch. Uran für Moskau. Bonn 2007, p. 43.

Hekuba så døden til sin husbond og til de fleste av sine barn og i tillegg sitt hjem lagt i ruin.⁹ Gjennom Euripides, den greske dramatiker, kjenner vi til denne tragiske kvinnen som ropte på hevn da gresk militarisme og brutale krigføring hadde berøvet henne alle hennes kjære.

Makin Rahimova er ikke ute etter hevn

Da Makin, som er født i 1938, var 11 år gammel, døde hennes mor. 1956 var også i hennes liv et viktig årstall. Hun var gift og var gravid og hun husker livaktig en nukleær test. Sovjetiske soldater var stasjonert nær Ak-Bulak og transporterte landsbybeboerne til et fjellmassiv før testingen. En atombombe eksploderte og de kasakhiske bøndene kunne se soppkyen. Inntil det delvise forbud mot prøvesprengning trådte i kraft i 1963, gikk bombene av over bakken.

Den enkle forklaringen som soldatene kom med var at den midlertidige forflyttelsen fra landsbyen var en forsiktighetsregel. På grunn av potensielle sprekker i jordskorpa ville det være for farlig å oppholde seg innomhus. Ikke et ord falt angående farene ved atomært nedfall, økologisk forurensning og radioaktive skyer!

Kreft ble hersker i landsbyene i testområdet randsone og i regionen som helhet.

Makin Rahimova. Ak-Bulak, September 2012. Foto: UG

Makin var i førtiårene da hun gravla sin ektemann som døde av en kreftsvulst i hjernen. Fra den tid måtte hun oppdra sine elleve barn alene. For tre år siden mistet hun sin eldste sønn som døde av hjerteproblemer. De andre barna hennes flyttet til Semey. Hun er alene i Ak-Bulak og tar ansvar for barnebarn. Alle søsknene hennes er døde.

Det er overflødig å nevne at hun selv også lider av flere helseproblemer og må reise til Semey for å få nødvendig behandling. På grunn av det faktum at alle hennes barn har flyttet til byen, ønsker hun å slå seg sammen med dem. I landsbyen er ikke tilbudet om skole og helsetjenester tilstrekkelig. Hun er på utkikk etter litt støtte fra myndighetene for å kunne bo i en liten leilighet i byen.

Folk og atomvåpen går ikke sammen

Hele regionen trenger utvikling og investeringer. Makin ser en direkte forbindelse mellom fattigdom og nukleær testing. Mens nukleær testing pågikk var det normalt med mangel på mat i landsbyene. Regionen kommer seg sakte.

Med ødeleggelse av miljøet og så mange mennesker som er syke eller strever med andre

⁹ http://ancienthistory.about.com/cs/trjans/g/bl_hecuba.htm.

langtidsvirkninger av prøvesprengning, som psykologiske problemer, så er fattigdom en hyppig gjest under hustakene. Hvis mindre helseproblemer dukker opp så tenker med en gang folk på bomben og dens mulige påvirkning på deres liv.

Det er ikke mulig for oss å oppdage radioaktivitet uten spesialutstyr. Derfor vet ikke 'vanlige folk' i hvilken grad de er blitt utsatt for radioaktivitet. Som bombingene i Japan har vist kan umiddelbar død være følge av en atombombeeksplosjon, eller så kan også kroniske sykdommer som kreft eller leukemi være det. Barn eller barnebarn kan bli født med skader på organer og hjerne.¹⁰

Bilde: Et ufødt offer for atombombetesting. Fra Anatomiavdelingen ved Det medisinske universitetet i Semey.. August 2012.
Foto: UG

Dette er hva en atombombe gjør med oss. Den er et våpen som ikke bare er i stand til å ødelegge den generasjonen som er direkte utsatt for en eksplosjon eller et nukleært nedfall, men dette våpen er et overgrep mot de som enda ikke er født.

Vi har i særdeleshet å gjøre med en «ødelegger av verdener». Atomvåpen ødelegger liv, familier, dyr og natur. Rike tradisjoner går tapt. Mange landsbyboere ble rykket opp med røttene da området for testing ble utvidet. Folk forsvant ganske enkelt inn i steppens endeløshet.¹¹ Atomvåpen produserte flyktninger, nomader på grunn av radioaktivitet. I dag, ved episenteret hvor bombene gikk av, så er nivåene av gamma-radioaktivitet fremdeles ett hundre ganger så stort som det normale.

Hvor skal en gå med all denne sorgen? Kasakhstans uskyldige mennesker som betaler den direkte prisen for atomvåpentesting fortjener vår respekt og omsorg. Empati er den moralske handlings 'grunnsten'.¹² Å tilegne seg kunnskap om de ødeleggende virkninger av atomvåpen er enhvers moralske ansvar. Atomvåpens og menneskers sameksistens er ikke mulig. Ved å akseptere eksistensen av masseødeleggelsesvåpen så mister vi vår menneskelige verdighet.

Utdannelse er nøkkelen

Makin ønsker en lysere framtid for sine barnebarn. Hun ønsker å stå fram mot den mørke skyggen fra atomalderen. Makin taler ofte med barnebarna sine om bombeeksplosjonene. «Det er meget viktig at folk får så mye informasjon som mulig om atomvåpenenes dødelige virkninger. Vi må alle lære mer om

¹⁰ Informationen über die Strahlenkrankheit. IPPNW-publication.

¹¹ Kanat Kabdrachmanow. 'Kreislauf der Leiden', in: Atom ohne Geheimnis. Moskau-Berlin 1992, p. 93.

¹² Charles Darwin.

farene ved radioaktivitet.» Utdannelse er nøkkelen for å kunne kjempe for avskaffelsen av atomvåpen.

Kvinner skulle ha muligheten til å delta i verksteder (workshops) som arbeider med langtidsvirkninger av radioaktivitet. Møteplasser der erfaringer utveksles er meget viktige, særlig for kvinner på landet.

Medisinsk og psykologisk hjelp er forutsetninger for et godt og verdig liv. Et nytt museum for å hedre ofre for atombombetesting blir snart etablert i Semey (se www.inform.kz/eng/article/2489634).

Historien til testområdet og dets humanitære konsekvenser vil bli dokumentert og vitnesbyrd fra folk som lider etter atombombepøver står ganske sikkert høyt oppe på agendaen til staben som planlegger fredsmuseet.

Makin ønsker å se at intervjuet med henne blir tatt i betraktning i utdanningsøyemed. At man forteller historier betyr at man er i live. Å kjempe for en verden uten atomvåpen er avgjørende for henne.

Dokumentasjonen av den enestående samfunnsaktivismen til Nevada-Semipalatinsk antiatombevegelsen som sammen med Kasakhstans president, Nursultan Nazarbayev, oppnådde å stenge ned testområdet i 1991 vil inspirere mange antiatomaktivister i framtiden.

En annen overbevisende forkjemper er Karipbek Kuyukov. Han er maler og en som lider på grunn av atombombepøvesprengning. Han reiser nå rundt i verden og kjemper mot prøvesprengninger. Han er honorær ambassadør for det såkalte "Atomprosjektet" ('The Atom Project').

Som Kuyukov sier det: "Vi teller med når vi er forenet».